

---

## 6. *De som kom først*

De hvite innbyggerne feirer Australia Day den 26. januar med flagging og tale for dagen, gratis underholdning i de mange parkene, fyrverkeri og nedlegging av kranser. Kontorer og butikker er stengt, og alle får en ekstra fridag så de kan delta i gleden over at den europeiske sivilisasjonen i 1788 også kom til dette kontinentet. Men blant urbefolkningen er det en del som kaller dagen Invasion Day og bærer svarte sørgebind. De kom tross alt hit minst førti tusen år før de hvite, og har lite å glede seg over på en slik dag.

### De eldste er klokest

Urbefolkningens historie er den styggeste flekk av alle på det australske kart. Det skjønner vi best i ettertid. Da de hvite kom, så de på urinnbyggerne som svarte ville dyr som oppførte seg usivilisert og ikke ville høre på fornuft. Kolonistene visste ingenting om urbefolkningen, og tolket all dens atferd innenfor den britiske forståelsesramme de var vokst opp med. I dag finnes det de som ser urinnbyggernes atferd som en unik tilpasning til en vanskelig og grusom natur. Urbefolkningens kultur og levesett trekkes fram som en fin økologisk modell for hvordan knappe ressurser kan utnyttes og gjenvinnes uten at naturen ødelegges. Den atferd som før ble vurdert som merkelig og

primitiv, oppfattes nå som de naturlige og nødvendige forutsetninger for at urbefolkningen greide å overleve i så mange tusener av år.

Det er ikke enighet om når urbefolkningen kom til Australia, og heller ikke hvor den kom fra. Ulike undersøkelser av blant annet knokkelrester kan tyde på at den har vært på det australske kontinentet i så mye som seksti tusen år. I hele den tiden var urbefolkningen, som faunaen og floraen, uten kontakt med verden for øvrig. Helt til de hvite la til ute ved kysten. Før den tid var ikke urbefolkningen truet av andre folkegrupper, og heller ikke av ville dyr, slik at de uforstyrret kunne utvikle sin egen livsform. Men deres isolasjon medførte også at de ikke fikk impulser fra omverdenen. Da de kom til det australske kontinent, var de et nomadisk steinalderfolk, og opp gjennom tusen-årene fortsatte de sitt nomadiske levesett og arbeidet med sine redskaper av stein. I deres nye hjemland fantes det verken kveg, hester eller geiter som kunne temmes, og det var heller ingen planter som kunne dyrkes og få nomadene til å slå seg ned som jorddyrkere. Avstandene mellom vann og mat kunne være store, særlig når tørken slo til, og nomadene måtte vandre hele livet for å finne mat. Naturen satte sine egne grenser for hvor mange mennesker kontinentet kunne brødfø, og det er blitt anslått at det var mellom en halv og en hel million urinnbyggere da de hvite kom.

Til sammen utgjorde de et par hundre stammer som trass i de store avstandene hadde mange felles kulturelle trekk. I motsetning til det de hvite trodde, var urinnbyggerne godt organisert, selv om de verken hadde ledere eller en sterk politisk organisasjon. Det var deres felles oppfatninger av hvordan de skulle forholde seg til naturen, deres religiøse forestillinger, og påbud om hva som var riktig og gal oppførsel som holdt samfunnet sammen. Hver stamme hadde sitt eget territorium, et eget språklig fellesskap, egne ritualer og en måte å leve på som ga dem identitet og viste omverdenen hvem de var og hvilken stamme de hørte til. Hver stamme var delt inn i mindre grupper

som igjen hadde sine egne territorier. Gruppen besto av menn som var i slekt, og deres kvinner og barn. Det meste av gruppens liv var organisert rundt det ene formål å skaffe nok mat til å overleve. Når det var godt om mat slo flere av gruppene seg sammen. Ble det dårligere tider, delte de seg igjen opp i mindre grupper, slik at de var mer mobile når avstandene til mat og vann ble større.

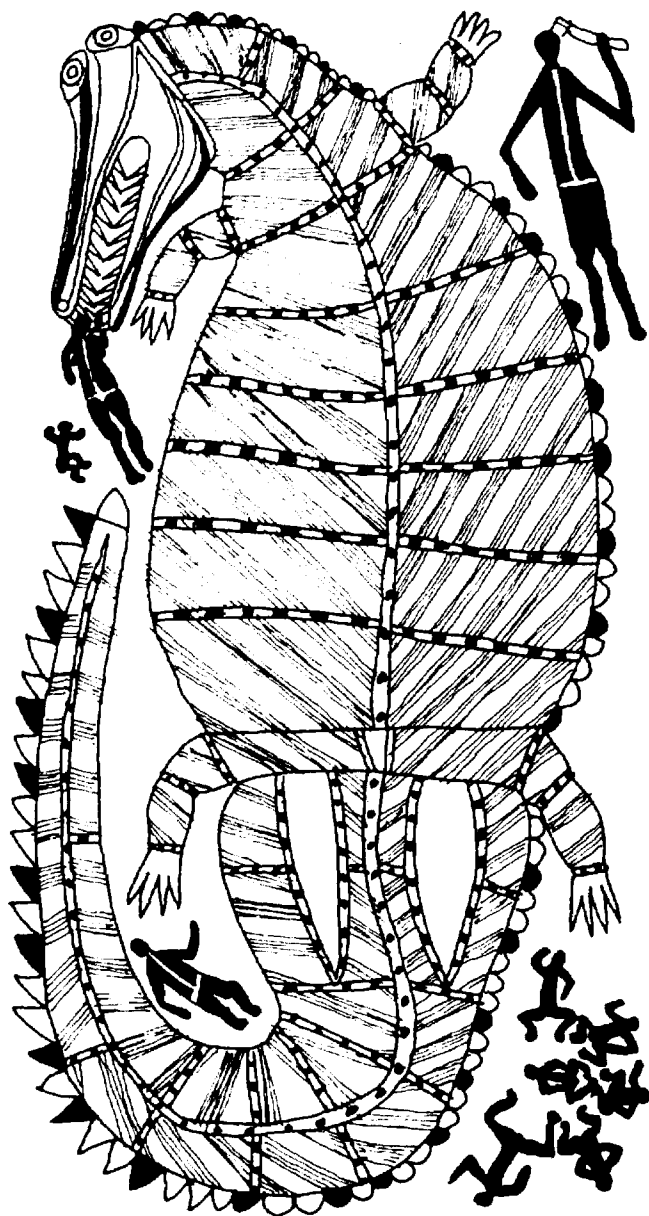
Den vanlige arbeidsdelingen var at kvinnene gravde etter røtter, samlet planter og nøtter og fanget mindre dyr som fisler og hva de ellers kom over. Mennene hadde ansvaret for jakten på de større dyrene, men kjønnsrollene var ikke markerte. Fugler, ekorn og slanger ble gjerne fanget med hendene, mens kenguruer og emuer ble jaktet med spyd, boomerang eller simpelthen ved å kaste stein etter byttet. Jakten foregikk over store avstander og kunne vare i dagevis. Fisk ble fanget med bennåler eller med spyd, men det var også vanlig å legge ut tørkede giftige planter i vannet for å bedøve fisken, så den lettere kunne hentes opp. Fugleskrik ble brukt til å lokke fugler inn i snarer og fallgruver. Jegerne kunne også finne på å smøre seg inn med mudder, fett eller farger for ikke å forstyrre byttet eller for å lokke det inn i en felle. Oppfinnsomheten var stor og jakten krevende. Det meste av det de fanget ble spist rått fordi det tok for lang tid å gjøre opp bål. Men kunsten å slå gnister ved å gni en mykere tresort mot en hardere, var kjent.

Vann var den knappeste ressurs for de av stammene som ikke hadde sine områder i nærheten av de større elvene. Vandringerne ble lagt opp etter hvor det var vann å finne, og urinnvånerne kunne gjerne løpe i dagevis etter en sky i håp om at den skulle gi fra seg litt regn. Om morgenen samlet de dugg og presset vann ut av røtter, trær og en tilfeldig frosk. Og dypt nede under den karrige og solhete ørken hadde de sine vannhull. Jeg har vært med på å klatre ned gjennom en dyp sjakt og finne mudret vann langt der nede hvor ingen ville ha drømt om å finne de kostbare dråper.

Urinbyggernes bruk av landet var nøye knyttet til deres

religion, og naturens rytme var vevd inn i de religiøse forestillingene. Tabuer om når planter kunne brukes og dyr drepes, bidro til at plante- og dyrearter som det var lite av ikke døde ut, men fikk tid til å regenerere slik at de også kunne høstes av den følgende generasjon. Tabuene var så strenge at de ble overholdt selv når mangelen på mat var stor og sulten herjet.

Urbefolkningens opplevelse av slektskap og tilhørighet gikk lengre enn til stammen og dens medlemmer. Det var ikke bare den biologiske far som ble regnet som far, men i tillegg også alle farens brødre. Et barn kunne dermed ha mange fedre som hadde ansvaret for dets ve og vel. Slektninger ble delt inn i opptil 32 kategorier, og det var ulike regler for hvordan man oppførte seg overfor de forskjellige kategorier av slektninger. Det virker ganske overveldende på oss andre som knapt greier å holde rede på hvem som er våre tremenninger. Det var regler for hvordan et bytte skulle deles med de forskjellige slektingene, og for hvordan den som hadde hatt jaktlykke skulle dele med de som ikke hadde fanget noe. Denne byttedelingen var ikke bare et tomt rituale, men bidro til å jevne ut hell og uhell ved jakten, slik at de uheldige også fikk noe å spise inntil lykken snudde. Det var også regler for hvordan man skulle løse konflikter, og om hvordan man skulle kjempe mot hverandre. Det var ikke tillatt å slåss når og hvordan man ville. Dersom konfliktene var små, kunne det settes i scene en stor duell hvor partene deltok med skarpe våpen og gjorde alle de utfall man normalt ville gjøre for å skade en motstander. Men i så små samfunn var det bruk for alle menn, og motstanderne passet derfor nøye på å ikke skade hverandre. I større konflikter, eller når religiøse bud var overtrådt, kunne en mann bli dømt til døden eller til utstøtelse fra fellesskapet. Som regel var det de eldre mennene som opptrådte som ledere og dommere, fordi det var de som hadde overlevd alle strabasene, kjente til de religiøse seremoniene og som hadde levd lenge nok til å samle opp kunnskaper. Det var de som ryddet opp i konflikter innen grupper og mellom stammene. Om nødvendig tok de i bruk



*Crocodile Dreaming – et barkmaleri i svart, brunt, gult og oker, malt av Balgurubu fra Kunwinjku-stammen som holder til i West Arnhem Land, Northern Territory.*

magi. Best kjent er nok prosedyren med å peke med et innviet ben mot den dødsdømte. Offeret var så overbevist om makten i det magiske benet at han segnet om og døde.

«Dreamtime» sto sentralt i urinnvånerens tenkemåte, og var ledetråden i all deres gjøren og laden. Ifølge denne tilhørte menneskene naturen og var på samme måte som dyrene, stjernene og fjellene deler av det store hele. Derfor var det også menneskenes hellige plikt å behandle naturen med ærbødighet og å akseptere sin underordnede plass i kosmos. Naturen skulle ikke «temmes», men forvaltes, og ingenting kunne eies av noen, fordi alt tilhørte det store hele. Dreamtime er en logisk og konsistent tankestruktur som virker forvirrende og ubegripelig for oss som står utenfor, fordi den ikke passer med noe av det som finnes i vår forestillingsverden. Vi kan nikke gjenkjennende når vi får vite at urinnbyggerne ikke opplevde at de eide jorden de jaktet på, men at det var jorden som eide *dem*. Amerikanske indianere hadde samme tankegang. Det er heller ikke vanskelig å forstå at urinnbyggerne hadde sine hellige steder som for eksempel en stor stein, et dalsøkk, et tre eller en fjelltopp som de ikke ønsket at utenforstående skulle nærme seg. Det samme finner vi også i vestlige religioner. Vanskeligere blir det å følge fortellingene i dreamtime om hvordan den store regnbueslangen avlet de forskjellige stammene da hun steg opp av jorden, og bak henne sprang elvene fram og fjellene ble kløvd slik at det oppsto dype daler. Andre sagn beretter om mytiske vesener som vandret over den øde jord, iførte seg dyreham i form av slanger, krokodiller og maur, men oppførte seg som vanlige mennesker. Når de forlot jorden, lot de livsåndene sine være igjen, og det var disse livsånders vesen urbefolkningen måtte forholde seg til. Andre vesener fløy gjennom luften, rodde i kanoer, svømte opp gjennom elvene eller levde i buken på et dyr. De kunne opptre i alle former, og var like gjerne halvt menneske og halvt ål som et av de utdødde fortidsdyr som man mener en gang har levd på det australske kontinent. Der hvor de mytiske vesener vandret oppsto det hellige

steder som fordret at stammen utførte spesielle ritualer. Hvert eneste stammemedlem visste hvilke steder og hvilke dyr som hadde de livsånder det var nødvendig å ta hensyn til, og hvilke som hadde de som ga best beskyttelse. Medlemmene i en stamme hadde ulike symboler å forholde seg til, og fikk sin identitet fra de symbolene de var blitt tildelt. Symbolene ble også brukt utenfor stammen, og fordi de fulgte slektslinjer bidro symbolene blant annet til at inngifte ble unngått.

Sagnene er like vakre som de er dramatiske, og alle handler om naturen og de sterke kreftene som omgir menneskene. Det finnes et utall av sagn, kanskje flere tusen, og de er blitt fortalt i generasjon etter generasjon. Urbefolkningen hadde ikke noe skriftspråk, så sagnene overlevde gjennom en velutviklet muntlig tradisjon, barkmalerier og huletegninger. Forskjellige stammer hadde ulike sagn som del av sin kultur, men sagnene var ofte variasjoner over samme tema og dannet samtidig grunnlaget for en felles kultur for hele den australske urbefolkningen. I moderne tid er sagnene blitt oppdaget av den hvite befolkning, og omsatt til et språk som gjør dem lettere tilgjengelig for den hvite kultur. Hvite foreldre har gjort dreamtime til sin egen barnelitteratur og leser sagnene høyt som godnatt-historier. Tidligere var det britisk og amerikansk barnelitteratur som dominerte, men nå er urbefolkningens gamle skatter blitt folkeie. Urinnbyggerne selv må fortsatt stå utenfor og nøye seg med å titte inn i stuene hvor historien om den store regnbueslangen blir fortalt til de små.

## Imperialisme og sykdom

Da de hvite gikk i land på kontinentet i 1788 forstyrret de den hårfine balansen mellom urinnvånerne og deres omgivelser. For hvert landområde de hvite okkuperte, tok de et territorium fra en stamme. Forholdet til de andre stammene gjorde at de forviste urinnbyggerne ikke uten videre kunne flytte til et annet

område. Alle territorier var opptatt av stammer som hadde hatt bruksrett til området i tusenvis av år, og alle visste at et territorium bare kunne holde liv i et begrenset antall mennesker. Urinnvånerne var ikke kjent med livsmulighetene innen andre områder, og enhver flytting til et annet område måtte bli en livstruende påkjenning. De var i virkeligheten sin tids politiske flyktninger. Bare ved å flytte inn i et nytt område bidro således de hvite innbyggerne til å drepe urinnvånere som de kanskje aldri hadde sett. Urinnvånerne på sin side sto overfor en situasjon de aldri hadde møtt tidligere, og var helt uten forestillinger om hvilke løsninger som var mulige.

Urinnbyggerne var stort sett fredelige og ikke organisert for å drive krigføring. Etter hvert som de ble presset ut av sine områder, gikk de til angrep mot de hvite. Men deres steinaldervåpen var lite verd mot de hvites våpen, og urbefolkningen kunne ikke gjøre annet enn å trekke seg tilbake. Et fåtall omorganiserte sin livsførsel og gikk over til det vi i dag ville kalle geriljavirksomhet. De angrep de mer isolerte nybyggersteder og straffanger som hadde stukket av og gjemt seg i bushen. Men de fleste av de innfødte nøyde seg med å stjele sauer og overtrådte på den måten den hvite manns grunnfestede begreper om «eiendomsrett». Urbefolkningen var vant med og vokst opp i en kultur hvor overfloden ble delt, og kunne ikke se noen sammenheng med sin egen sult og ullprisene på verdensmarkedet. De hvite var redde for disse menneskene som de ikke forsto. De visste heller ikke at det var relativt få urinnvånere, og at det fort ble enda færre av dem. Redselshistoriene om hvite som la ut forgiftet kjøtt og korn, og som regelrett drev jakt på urinnbyggerne som om de var dyr, er dessverre sanne.

Det var to helt ulike kulturer som møttes, og de hadde ulike regler for hvordan man skulle oppføre seg. De kunne ikke snakke sammen, og om de hadde hatt et felles språk, er det likevel lite sannsynlig at de ville ha forstått hverandre. Urbefolkningen hadde enda mindre innsikt i de hvites atferd enn de hvite hadde i urbefolkningens måte å tenke på. De hvite hadde



tross alt reist jorden rundt og hadde som nasjon vært i kontakt med urbefolkninger både i Afrika og India. Men de hvite hadde med seg oppfatninger av seg selv som den overlegne rase, og at de hadde retten til å herske. I Tasmania, for eksempel, pleide de innfødte å jakte i høylandet om vinteren og drive fiske ved sjøen om sommeren. Da de hvite kom «forbød» de urinnvånerne å gå over de «hvides eiendommer» de to gangene i året. Når nomadene likevel fulgte sine gamle vandringsveier, anklaget de hvite dem for ikke å overholde «loven», sendte hundene etter dem og skjøt lovbryterne. Resultatet var at den tasmanske urbefolkning sultet, og var en av de første stammene som ble utryddet.

På et senere tidspunkt, da noe mer humane verdier hadde fått innpass i koloniene, ble det gjort halvhjertete forsøk på å trekke urinnbyggerne inn i det hvite samfunn. Predikanter og andre religiøse ønsket å redde de svarte sjelene fra å gå fortapt og prøvde å omvende dem til kristendommen. Andre prøvde å «temme de ville» ved å sette barna på skolebenken. Mange urinnvånere tok jobber som tilfeldig og billig arbeidskraft på gårdene og fikk sansen for belønninger i form av sukker, te, kjøtt, tobakk og alkohol. Men tilpasningen til den hvite kultur var dårlig. Urbefolkningens tilhørighet til sin egen kultur ble brutt, gamle atferdsmønstre ble helt meningsløse og heller ikke erstattet av nye. Mange drev rundt i den hvite manns samfunn, og alltid på bunnen. De hvite menn manglet kvinnelig selskap og tok inn urinnvånerens kvinner. Noen av kvinnene ble dødsdømt og drept for sviket av sine egne, og drapsmennene ble stilt til ansvar under den hvite lov. Den samme loven ble derimot sjelden tatt i bruk når hvite drepte urinnbyggere. Det var til stadighet sammenstøt mellom hvite og innfødte, og helt fram til 1900 ble det rapportert om overfall på nybyggere i Western Australia.

Men den hyppigste dødsårsaken blant urbefolkningen var de hvites sykdommer. Tusenvis av urinnvånere døde av meslinger og kopper. Etter hvert som de hvite trengte fram over Blue

Mountains og inn i landet fant de utdødde boplasser. Selv der hvor det aldri hadde vært en hvit mann nådde sykdommene fram. Smitten fulgte de innfødtes vandringsveier, og når først en av dem ble rammet, spredde sykdommene seg fort blant mennesker som ikke hadde opparbeidet antistoffer, og som ofte levde på sultegrensen.

En del misjonsselskaper flyttet ut i bushen for å forkynne evangeliet og for å bedre urbefolkningens levekår. Best kjent er Hermannsburg Mission som ble bygd i 1877. Det var tyskere som på frivillig basis kom til det svarte Australia, på samme måte som de i sin tid var kommet til det svarte Afrika. De bygget kirke, skole og sykestue og oversatte bibelen til urinnbyggernes språk. Evangeliseringen skjedde etter en paternalistisk modell og helt på misjonens premisser. Hermannsburg har fortsatt sin misjon, men nå med en noe annen profil. Den kristne undervisningen er mindre påtrengende enn tidligere, det brukes ikke tvang i helsestellet, og tilbudet er på mange måter tilpasset den livsstilen som etterkommerne etter urbefolkningen har utviklet.

Da den hvite befolkningen hadde underlagt seg hele kontinentet, ble det klart at urbefolkningen holdt på å dø ut. I 1930-årene ble det opprettet reservater for de gjenværende urinnbyggerne. Men ikke før i 1948 ble det utformet en offisiell politikk for urinnvånerne og deres framtidige levekår. Urbefolkningen var på det tidspunkt preget av alle de sosiale problemer som finnes. Fattigdom, underernæring, arbeidsløshet, alkoholisme, spedbarnsdødelighet og sykелighet var mange ganger høyere enn i den hvite befolkning. Medisinen som ble foreskrevet var *assimilasjon* inn i det hvite samfunn. Det ble antatt at om bare de svarte ble som de hvite, ville problemene forsvinne over tid. Deres egen kultur ble sett som en hemsko for den utvikling som skulle gjøre dem til medlemmer av det australske samfunn, sosialt, politisk og økonomisk. Men det viste seg å være langt igjen før beslutningen ble satt ut i livet. Det var de enkelte stater som hadde ansvaret for urinnvånerne,

og statene nektet å gi fra seg ansvaret og overføre det til de føderale myndigheter. Saken ble et ledd i den gamle striden mellom delstatene og den føderale regjering. Det eneste de føderale myndighetene kunne gjøre var å ordne opp innen sine egne områder og å legge press på myndighetene i delstatene for å få dem til å ta sin del av ansvaret.

## Hvit juss

Mot slutten av 50-årene og i begynnelsen av 60-årene begynte urinnbyggerne selv omsider å gjøre oppmerksom på sin eksistens. I 1961 arrangerte de sin første store kongress hvor de tråklet sammen biter av sin egen historie til et bilde som var ukjent for de fleste hvite australiere. Det ble vist hvordan urbefolkningen hadde falt fra å være herskere i eget land til å bli et proletariat uten land som var foraktet og ødelagt av de hvite. Hvite barn ville neppe kjenne igjen en slik historie, for det var ikke dette de hadde lært om Australia i skolene. Og om de hadde hørt det, ville de heller ikke ha sett sammenhengen mellom den fattige, arbeidsløse svarte underklassen som levde på utsiden av samfunnet, og et vel organisert gammelt kultursamfunn. Kongressen bidro til å gi barkmaleriene som pyntet opp i de tusen hvite hjem, et nytt innhold som var atskillig mer realistisk enn dreamtime-sagnene som de hvite var blitt så glade i.

Først i 1964 fikk urinnbyggerne stemmerett. De var nå kommet på gli og følte at de var i stand til å utfordre assimilasjonspolitikken. Sterke røster hevdet at de ikke ville være som de hvite australiere. De ville i tillegg beholde deler av sin egen kultur. Men urbefolkningen sto ikke samlet bak denne politikken. Mange ville heller gjemme seg inn i det hvite samfunnet og bli akseptert så fort som mulig. Flertallet hadde allerede hvitt blod i årene, og hadde slått seg ned i byene.

Fordi urbefolkningens opprinnelige kultur var så sterkt

knyttet til naturen, ble det hevdet at det bare var mulig å bevare de kulturelle særtrekkene ved å overdra landområder til de urinnbyggere som ønsket å unngå assimilasjonspolitikken. Både den føderale regjeringen og delstatene eide store landområder som var brukbare til formålet. Men i den hvite befolkning var det liten stemning for å gi land til urbefolkningen, verken som et middel til å bevare deres opprinnelige kultur eller som kompensasjon for land som i sin tid ble tatt fra dem. Det var en utbredt oppfatning at de burde være fornøyd med de reservatene de allerede hadde. Da det viktige mineralet, bauksitt – som brukes til aluminiumsframstilling – ble funnet i de ellers så golde reservatene, kom det nye momenter inn i debatten. Nå ble det hevdet at det hvite samfunnet også hadde retten til utvinning av den nye rikdommen. Saken ble brakt inn for retten, og dommerne klødde seg lenge i hodet. Ifølge urbefolkningens egen kultur «eide» de ikke landet i vanlig forstand. Det var landet som eide sine innbyggere. Derfor kunne de heller ikke ha «rett» til å utvinne mineralene. Men ble først en slik fortolkning akseptert, så hadde den australske stat samtidig godtatt at det fantes et eget rettslig system for urbefolkningen! Konsekvensen måtte blant annet bli at urinnbyggerne kunne dømmes etter egne lover og få bruksrett til en langt større del av det australske kontinent. De juridiske finesser var enda mer kompliserte enn som så, men det konkrete resultat ble, ikke uventet, at den føderale regjering fikk retten til å utvinne mineraler på reservatene.

Statsminister McMahon valgte Australia Day 1972 til å lansere regjeringens nye politikk for urbefolkningen. Det var ikke så mye nytt i den, og tidspunktet var dårlig valgt. Urbefolkningen skulle fortsatt ikke ha retten til å eie land, og det skulle ikke gis kompensasjon for det land den i sin tid mistet. Urinnvånere skulle få leie land over en femtiårsperiode, men ville ikke få rett til verken å vinne ut mineraler eller å drive tømmerhogst. Dessuten skulle reservatene fortsatt administreres av det hvite samfunn.

Dette ble signalet til mobilisering. Urinnbyggere fra hele landet dro til Canberra og slo opp teltene sine utenfor parlamentet. Leiren ble kalt «urbefolkningens ambassade», og over teltene valet urbefolkningens eget flagg. Noe av inspirasjonen kom fra den svarte bevegelse i USA, og «black is beautiful». Verdenspressen strømmet til den nye ambassaden, og urbefolkningen fikk plutselig muligheten til å legge fram sine krav i både innenlandske og utenlandske media. Med utgangspunkt i FNs menneskerettserklæring dokumenterte de hvordan sentrale menneskerettigheter var blitt krenket. De fikk også mye oppmerksomhet for sitt krav om å forhandle med den australske regjering om en «fredstraktat». Det høres kanskje merkelig ut at en undertrykt befolkning ønsket å få til en fredstraktat nærmere to hundre år etter at den var blitt beseiret. Men her var det igjen de juridiske spissfindigheter som dominerte. En fredstraktat ville gi de beseirete muligheter til å få etablert visse rettigheter i bytte for det de hadde vært nødt til å gi fra seg. De urinnvånere som ønsket rettigheter til land, hadde ingen andre muligheter for å få den australske regjering i tale enn å stå på kravet om en fredsavtale. Men kravet deres ble avvist, og begrunnelsen var at de hvite nybyggere aldri hadde vært i krig med urbefolkningen.

Den australske opinionen var i mellomtiden kommet på gli. Humanitære organisasjoner, radikale ungdommer, fagforeninger og grønne bevegelser støttet opp om urbefolkningens krav. Teltene foran parlamentet ble gang på gang revet ned av politiet, men dagen etter var de på plass igjen. Pressen jublet over denne Davids kamp mot Goliat, og spaltometer ble lagt til spaltometer i beskrivelsen av urbefolkningens kamp. Da Labor kom til makten i 1972 satte statsminister Whitlam ned en kommisjon som skulle belyse forholdet mellom urinnvånerne og det australske samfunn. Woodward-kommisjonen la fram en grundig rapport med omfattende dokumentasjon og flere forslag til forbedringer.

I parlamentet sluttet alle de politiske partiene seg til forsla-

gene om utvidete landrettigheter for urinnbyggerne, og en bedring av deres sosiale og økonomiske kår. Men før den endelige loven ble vedtatt falt Whitlam-regjeringen, og den konservative Fraser-regjeringen la fram et langt mindre omfattende lovfor-slag. Heretter skulle urbefolkningen få eiendomsrett til de tid-ligere reservater. Dersom den kunne bevise at et landområde var en del av en stammes tidligere territorium, kunne den også reise krav om å overta land som ikke allerede var eid av andre. Urbefolkningen skulle også kunne nekte utvinning av minera-ler innen deres egne områder, dersom det ikke var i «nasjonens interesse» at utvinning skulle finne sted. Denne siste tilføyelsen fikk store konsekvenser da det ble funnet uranium i de nordlige reservatene. Fordi delstatene nektet å godta loven, kunne den bare gjøres gjeldende i Northern Territory, som er føderalt land. I Queensland gikk den statlige regjering faktisk til den motsatte ytterlighet. Da det i 1976 ble påvist mineralforekom-ster i reservatene, ble urbefolkningen flyttet ut slik at myndig-hetene uhindret kunne sette i gang gruvedrift.

## En prosent av befolkningen

I dag står ikke urbefolkningens framtid på den politiske dagsor-den, og opinionen er ikke engasjert slik som den gang urinn-byggere reiste sin improviserte ambassade utenfor det austral-ske parlament. Selv om det fortsatt er grupper som sammen med urinnvånere kjemper for større rettferdighet og bedre kår for de opprinnelige innbyggere, så er den alminnelige holdning i den hvite befolkningen at urbefolkningen er «på vei» mot bedre kår, og at det bare er et spørsmål om tid før de blir fullverdige borgere.

Om man ser nærmere på forholdet, er det for så vidt riktig at en del av urinnvånerne holder på å nærme seg det hvite samfun-net. Vi finner flere som studenter ved høyskoler og universite-ter, noen deltar i politikk og en del jobber innen offentlig

administrasjon. Det var utenkelig bare for et par tiår siden. Men det er likevel bare en liten del som greier seg såpass bra. Flertallet sitter fortsatt på bunnen av det hvite samfunn, og mange står helt utenfor samfunnet. Storparten av urinnbyggerne er fattigere enn den fattigste delen av den hvite befolkning, de har liten eller ingen utdanning, under- og feilernæring er fortsatt utbredt, spedbarnsdødeligheten og sykkeligheten er mange ganger høyere enn i de lavere sosiale lag i den hvite befolkning, arbeidsløshet og dårlige boligforhold er det normale, og alkoholisme følger med på lasset. Dersom denne utviklingen skal snus er det nødvendig å satse stort og over en bred front. Det meste av satsingen hittil har vært på helse- og utdanningssiden. Kvinnelige urinnbyggere er blitt utdannet til syke- og hjelpepleiere og sendt tilbake til utestasjoner i bushen for å virke blant sine egne. Svære vaksinasjonskampanjer mot blant annet meslinger og polio har vært gjennomført med hell. Planer om å utdanne tusen lærere blant urbefolkningen til å undervise de ca. 25.000 barn av urinnvånere som finnes i folkeskolen er satt i verk m.v. I Labors politiske program er det slått fast at all diskriminering av urbefolkningen skal avskaffes, at svarte og hvite skal ha like rettigheter på arbeidsmarkedet, og at urbefolkningen skal få utvidet sine landrettigheter. Hvor lang tid det vil ta å gjennomføre slike reformer, gjenstår å se. Løsninger blir i alle fall ikke lenger ensidig formulert og administrert av det hvite samfunn på vegne av urbefolkningen. Det er sterke tendenser i tiden til at tiltak skal utarbeides i samarbeid med urinnbyggerne, og at de så langt som mulig selv skal administrere de programmer som settes i gang.

Det er nå omkring 160.000 mennesker som regner seg som urinnbyggere. Det tilsvarer omtrent én prosent av befolkningen. Urinnbyggerne er over tid blitt blandet med den hvite befolkning, og det er ikke godt å si hvor mange «rene» urinnbyggere som finnes i dag. Som et resultat av frigjøringsprosessen fikk urbefolkningen i 1976 selv anledning til å bestemme om de ville definere seg som hvite eller urinnbyggere. Den

offisielle definisjon av en urinnbygger er at: vedkommende nedstammer fra urbefolkningen, identifiseres av de andre urinnbyggere som urinnbygger, og selv oppfatter seg som urinnbygger. Definisjonen er kulturell og har hjulpet til å skape tilhørighet mellom dem som velger en slik definisjon og til å gi dem en identitet utover det mørk hudfarge og et liv på utsiden av samfunnet hittil har gitt. Nærmere halvparten bor i byene, og det er her vi finner de ivrigste integrasjonister. En fjerdepart bor i Queensland som er den delstaten som behandler urinnbyggerne dårligst. I Northern Territory finner vi de store reservatene, og her utgjør urinnvånerne en femtepart av befolkningen.

De urinnbyggere som bevisst arbeider for en bedre framtid, beveger seg i to ulike retninger. Den ene gruppen har valgt å fortsette kampen for landrettigheter og generelle menneskerettigheter. De ønsker å holde på så mye som mulig av den opprinnelige kulturen, og er avhengige av et fysisk avgrenset område som de kan kalle sitt eget. Det er den minste gruppen. Den andre gruppen ønsker en kontrollert integrasjon inn i det hvite samfunn. Den arbeider for utdanning av innfødte lærere som har respekt for urinnbyggernes opprinnelige kultur, men som samtidig kan lære barna å klare seg i det hvite samfunnet og gi dem de nødvendige kvalifikasjonene for det. Denne gruppen har presset fram stipendier som er øremerket for svarte studenter, og har påvist lover som virker diskriminerende mot urbefolkningen. Den protesterer også når fjernsynssatellitter sender hvite programmer ned til urbefolkningen i reservatene, fordi de bidrar til å underminere den gamle kulturen. Alternativt ønsker de å lære urinnbyggere den teknologien som er nødvendig for at de selv skal kunne produsere fjernsynsprogrammer som er meningsfulle. For dem er den eneste løsningen å styrke de deler av den opprinnelige kultur som kan ha sjanse til å overleve i et samfunn som ikke er særlig imøtekomende.

Den vanskelige balansegangen mellom å gi en urbefolkning den hvite befolkningens levestandardnivå og samtidig bevare



sentrale verdier i urbefolkningens opprinnelige kultur, er et klassisk dilemma som ikke er særegent for Australia. Det er nok å vise til samene i Norge (som for øvrig deltok da den australske urbefolkning etablerte sin teltambassade). Det finnes tilsynelatende ingen enkle løsninger. Et av de kompromisser alle parter i Australia har sagt seg fornøyde med, er opprettelsen av nasjonalparker. De gir urinnbyggere som ønsker det den beskyttelsen de trenger for å drive jakt og bo noenlunde uforstyrret. Deler av områdene er lukket for hvite og for medlemmer av andre stammer. Nasjonalparkene kan verken selges eller utnyttes kommersielt, og urbefolkningen har på mange måter samme bruksrett til jorden som den hadde i sin tid. Ayers Rock er et av de symbolske kompromisser. Uluru, som den heter på det lokale stammespråk, har bestandig vært et av de meget hellige områder for urbefolkningen, og hit har den vandret for å utføre sine religiøse seremonier. Offisielt ble den røde monolitten gitt tilbake til urbefolkningen i 1984. Men de nye eierne har velvilligst leid den ruvende steinen ut til den føderale regjering som nasjonalpark, slik at alle vi andre også kan få lov til å beundre den på nært hold og bestige den i morgenrøden når ørkenen ligger som et rosa eventyr for våre føtter. Men vi bør holde blikket stivt rettet mot horisonten. For kloss inntil fjellsiden ligger en ufyselig brakkeby hvor urinnbyggere vandrer rundt i skitt og fattigdom, i en meningsløs tilværelse hvor ingen synes å ha bruk for dem.